

**სოციალური სტრუქტურის ბავლენა ალტერნატივითა
ბაღაფასეპაჰი ბაღაფხვეტილების მიღების დროს და
ფიქსირებულ ბანაფრობაჰი**

პიროვნების ქცევაზე სტრუქტურის გავლენით ბევრი თანამედროვე ფსიქოლოგია დაინტერესებული. სტრუქტურის ცნება ფსიქოლოგიაში პირველად შემოიტანა კანადელმა მეცნიერმა პ. სელიემ. მისი აზრით, „სტრუქტურის არის ორგანიზმის არასპეციფიკური პასუხი მის მიმართ წაყენებულ მოთხოვნებზე“ (სელიე, 1982: 27). სამეცნიერო ლიტერატურაში პიროვნების სტრუქტურული მდგომარეობის დასახასიათებლად ცნება „სტრუქტურის“ გარდა, გამოიყენება ისეთი ცნებები, როგორებიცაა: „ექსტრემალური“, „კრიტიკული“, „განსაკუთრებული“, „გართულებული“, „ემოციური“, „უნეველო“, „დაძაბული“. სტრუქტურის გამომწვევ ფაქტორს სტრუქტურული ეწოდება. სტრუქტურული, ანუ სტრუქტურის გამომწვევი მიზეზი, შეიძლება იყოს ფიზიკური, ბიოლოგიური და ფსიქოლოგიური, ხოლო ფსიქოლოგიური ფაქტორი შეიძლება იყოს ჯგუფური ან ინდივიდუალური, ანუ სოციალური ან პიროვნული. სტრუქტურის ფსიქოლოგიაში გავრცელებული სტრუქტურული მდგომარეობის დასახასიათებაში, როგორც წესი, ხაზგასმით არის აღნიშნული, რომ სტრუქტურული მდგომარეობა ხასიათდება რომელიმე, მათ შორის შფოთვის, ემოციის აღმოცენებით და გაზრდით, გარემოსთან ადაპტირების /ან ცხოველის/ ადაპტაციის გაძნელებით; ხოლო სტრუქტურული სიტუაცია ისეთი სიტუაციაა, რომელიც აღნიშნულ ძვრებს იწვევს ადაპტირებაში /ან ცხოველში/. მასთან ახლავს ძალიან ძლიერი ემოცია - დადებითი ან უარყოფითი. სტრუქტურული მდგომარეობას, როგორც წესი, იწვევს როგორც უარყოფითი ფაქტორები, აგრეთვე ძლიერი დადებითი ემოციაც. მაგალითად, ფრანგ ფსიქოლოგს, პ. ფრესს, აღწერილი აქვს შემთხვევა თავის ერთ-ერთ პაციენტ ქალბატონთან, რომელსაც გამოწვევითი ჰქონდა ავეჯი მალაზიიდან და ავეჯი მასთან უნდა მოეტანათ მეორე დღეს; მას ეს ავეჯი მოულოდნელად მოუტანეს ერთი დღით ადრე. იმდენად ძლიერი იყო ავეჯის მოტანით გამოწვეული სიხარული, რომ ქალბატონმა მიიღო ნერვული სტრუქტურის და აღმოჩნდა პ. ფრესის

კლინიკაში სამკურნალოდ. ზოგიერთ შემთხვევაში სტრესის გამომწვევი მიზეზი არის უშუალოდ ის საქმიანობა, რომელსაც ახორციელებს პიროვნება, ხოლო ზოგიერთ შემთხვევაში ადამიანის საქმიანობა არ არის სტრესის გამომწვევი, მაგრამ მიმდინარეობს სტრესის პირობებში. მივაქციეთ რა ყურადღება სტრესულ მდგომარეობაში ადამიანის ფსიქოლოგიური დახასიათების მნიშვნელობას, ჩვენ დავინტერესდით ისეთი საკითხებით, როგორებიცაა გადაწყვეტილების მიღების დროს ალტერნატივათა მიმზიდველობების ცვლილება /რაც ფსიქოლოგიაში ცნობილია ალტერნატივათა გადაფასების სახელწოდებით/ და ფიქსირებული განწყობა. აღნიშნული საკითხების აქტუალობა გამომწვეულია მათი ფუნქციების აქტუალობით, რადგან ადამიანის ყოველგვარი საქმიანობა როგორც ნეიტრალურ, ასევე სტრესულ მდგომარეობებში გულისხმობს გადაწყვეტილების მიღებას, აგრეთვე გარემო სინამდვილეში მიზანშეწონილი აქტივობის განხორციელებას.

გადაწყვეტილების მიღების ფსიქოლოგიური მექანიზმის შესწავლისას 1956 წელს კოგნიტური დისონანსის თეორიის ავტორმა ლ. ფესტინჯერმა პირველმა მიუთითა იმ ფაქტზე, რომ გადაწყვეტილების მიღების შემდეგ, ამორჩეული ალტერნატივის მიმზიდველობა იზრდება და უკუგდებული ალტერნატივის მიმზიდველობა მცირდება. ამ ფაქტმა გამოიწვია კვლევების მთელი რიგი, რომელთა დროს გამოვლინდა გადაწყვეტილების მიღების შემდეგ ალტერნატივათა გადაფასების აღმოცენება საპირისპირო სახითაც, ანუ ამორჩეული ალტერნატივის მიმზიდველობის შემცირება და უკუგდებული ალტერნატივის მიმზიდველობის გაზრდა; გარდა ამისა, გამოვლინდა ალტერნატივათა გადაფასების აღმოცენება არა მხოლოდ გადაწყვეტილების შემდეგ, არამედ გადაწყვეტილების წინაც – ანუ გადაწყვეტილების მოსამზადებელ პერიოდში. თანამედროვე ფსიქოლოგიაში არ არის მიღწეული თანხმობა ალტერნატივათა გადაფასების ფსიქოლოგიური მექანიზმის და მისი აღმოცენების სტადიის შესახებ გადაწყვეტილების მიღების დროს. გადაწყვეტილების მიღების დროს ალტერნატივათა გადაფასების აღმოცენების სტადიის და მისი ფსიქოლოგიური მექანიზმის საკითხს ჩვენ განვიხილავთ დ. უზნაძის განწყობის ზოგადფსიქოლოგიურ თეორიასთან კავშირში, ნებელობითი პროცესების კონტექსტში, სადაც მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ინტექტუალური და მოტივაციური პროცესები. სტრესულ მდგო-

მარეობაში, როცა ალტერნატივები არ წარმოადგენენ სტრესორებს /დამაზიანებელ ფაქტორებს/, ინტელექტუალური და მოტივაციური პროცესები მიმდინარეობენ ხარვეზებით, როგორც გადაწყვეტილების წინ, ისე მის შემდეგ, რაც თავისებურ გავლენას ახდენს ალტერნატივათა გადაფასებაზე. დ. უზნაძის განწყობის ზოგადფსიქოლოგიური თეორიის მიხედვით, პიროვნების მიზანშეწონილი აქტივობის საფუძველს წარმოადგენს პიროვნების განწყობა. სტრესული მდგომარეობის გავლენას ფიქსირებულ განწყობაზე ჩვენ განვიხილავთ გარემოსთან ადამიანის ადაპტაციასთან კავშირში, რადგან ადაპტაციური აქტივობის ერთადერთ მექანიზმს პიროვნების განწყობა წარმოადგენს. ჩვენ დავინტერესდით, გამოგვეკვლია სტრესულ სიტუაციაში გადაწყვეტილების მიღების პროცესში ალტერნატივების გადაფასების საკითხი, როდესაც პიროვნების საქმიანობა არ წარმოადგენს სტრესის გამომწვევ მიზეზს. ამ მიზნით დავგეგმეთ და ჩავატარეთ ექსპერიმენტების 6 სერია: 4 სერია წინა საგამოცდო სიტუაციაში საგაზაფხულო სესიის დროს და საკონტროლო ექსპერიმენტის 2 სერია ჩავატარეთ ზაფხულის პრაქტიკის პერიოდში. ორივე შემთხვევაში ჩვენ ცდის პირებს ვაძლევდით 6 საფეხურიან სკალას 0-დან +5-ის ჩათვლით და ვავალდებდით მათ, რომ 6 საფეხურიან სკალაზე აღენიშნათ, ღელავდნენ თუ არა – და თუ ღელავდნენ, რამდენად, ანუ რომელი რიცხვით აღნიშნავდნენ თავიანთი შფოთვის დონეს; აგრეთვე ვავალდებდით ცდის პირებს, დაესახელებინათ თავიანთი შფოთვის მიზეზი. როგორც წესი, წინა საგამოცდო სიტუაციაში ცდის პირები აღნიშნავდნენ, რომ მათ ჰქონდათ მაღალი შფოთვის დონე გამოცდის გამო, ხოლო საზაფხულო პრაქტიკის პერიოდში ცდის პირები აღნიშნავდნენ, რომ მათი შფოთვის დონე იყო 0 – ნულოვანი. მაშასადამე, ექსპერიმენტების სერიებში ვახდენდით ორი ფაქტორის ვარირებას: სიტუაციის და გადაწყვეტილების მიღების სტადიის. ექსპერიმენტი მდგომარეობდა შემდეგში: ჩვენ თითოეულ ცდის პირს გამოცდაზე შესვლის წინ ვაძლევდით 20 პიროვნული თვისების სიას და შემდეგ ინსტრუქციას: „თქვენ გეძლევათ იმ 20 პიროვნული თვისების სია, რომლებიც ჩვეულებრივ გამოიყენებიან ხოლმე ადამიანის დასახასიათებლად. შეაფასეთ თითოეული ეს თვისება თერთმეტსაფეხურიან სკალაზე (-5 –დან +5 –მდე, 0-ის ჩათვლით) იმის მიხედვით, თუ რამდენად უნდა ახასიათებდეს იგი, თქვენის აზრით, ლექტორს – გამომ-

ცდელს. მაქსიმალურად სასურველ თვისებას მიანიჭეთ შეფასება „+5“, მაქსიმალურად არასასურველს - „-5“, ხოლო „0“ კი მიანიჭეთ ისეთ თვისებას, რომელიც, თქვენის აზრით, სულ ერთია, ექნება ლექტორს-გამომცდელს, თუ არა“. ამ დავალების შესრულების შემდეგ ცდის პირი შედიოდა გამოცდაზე.

7-10 დღის შემდეგ ჩვენ კვლავ ვხვდებოდით იმავე ცდის პირებს, რომელთაც ისევ ჰქონდათ გამოცდა. ჩვენ მათ ისევ ინდივიდუალურად, გამოცდაზე შესვლის წინ, ვუტარებდით ექსპერიმენტის შემდგომ პროცედურას, მაგრამ ჯერ ვავალბდით თითოეულ ცდის პირს, 6 საფეხურიან სკალაზე (0-დან +5-ის ჩათვლით) შეეფასებინა საკუთარი შფოთვის დონე იმ მომენტში. თითქმის ყველა ცდის პირს შფოთვის დონე მაქსიმალური ჰქონდა. ამის შემდეგ ჩვენ თითოეულ ცდის პირს ვაძლევდით ორ ბარათს, რომლებზეც მოცემული იყო ოთხ-ოთხი პიროვნული თვისება. ცდის პირს ვაძლევდით ინსტრუქციას: „მოცემული თვისებების მიხედვით წარმოიდგინეთ ორი სხვადასხვა ლექტორი და წარმოიდგინეთ, რომ მათ წაიყვანეს სტუდენტთა ჯგუფი ექსკურსიაზე. თქვენი აზრით, როგორ მოიქცევა თითოეული ლექტორი ექსკურსიაზე? დაახასიათეთ მათგან მოსალოდნელი ქცევა!“ პირველი ლექტორის დამახასიათებელი თვისებები იყო: კეთილი, ოპტიმისტური, მომხიბვლელი და დამთმობი; მეორე ლექტორის თვისებები იყო: ყურადღებიანი, პრინციპული, მშვიდი და მკაცრი. ეს თვისებები აღებული გვქონდა იმ 20 თვისებიდან, რომელთაც ცდის პირები აფასებდნენ ექსპერიმენტის დასაწყისში. ცდის პირებს დავალების შესასრულებლად სჭირდებოდათ დაახლოებით 4-5 წუთი. ამის შემდეგ ჩვენ თითოეულ ცდის პირს ვაძლევდით შემდეგ ინსტრუქციას: „წარმოიდგინეთ, რომ ამ ორივე ლექტორმა მოგცათ სამეცნიერო ხასიათის დავალება, რომელიც ვერ შეასრულეთ მოცემულ ვადაში და არც საპატიო მიზეზი გაქვთ თავის გასამართლებლად. თქვენის აზრით, როგორ მოიქცევა თითოეული მათგანი? დაახასიათეთ თითოეული ლექტორისაგან მოსალოდნელი ქცევა!“ ამ დავალების შესრულების შემდეგ ჩვენ ცდის პირებს ვაძლევდით მესამე დავალებას: „წარმოიდგინეთ, რომ ეს ორივე ლექტორი ატარებს გამოცდას. საგამოცდო პროგრამა ძალიან კარგად იცით, მაგრამ გაქვთ ძალიან ბევრი გაცდენა არასაპატიო მიზეზით. თქვენი აზრით, როგორ მოიქცევა თითოეული მათგანი?“ მესამე დავალების შესრულების შემდეგ ჩვენ თითოეულ ცდის პირს ვავალბდით

მიეღო გადაწყვეტილება, გაეკეთებინა არჩევანი ამ ორ პიროვნებას შორის, თუ რომელი უნდოდა, რომ ყოფილიყო მისი ლექტორი - გამომცდელი და რატომ. უპირატესად, რომელმა თვისებამ განაპირობა მისი არჩევანი. გადაწყვეტილების მიღების შემდეგ ცდის პირს ისევ ვაძლევდით 20 პიროვნულ თვისებას და ვავალბდით, ხელახლა შეეფასებინა იგივე 20 თვისება თერთმეტ საფეხურიან სკალაზე იმის მიხედვით, თუ რამდენად უნდა ახასიათებდეს ისინი, მისი აზრით, ლექტორს-გამომცდელს. ამ დავალების შესრულების შემდეგ ცდის პირი შედიოდა გამომცდაზე. ექსპერიმენტის მეორე სერიას ჩვენ ვატარებდით პირველი სერიის ანალოგიურად, თსუ სტუდენტებზე, აგრეთვე წინასაგამოცდო, ე.ი. სტრესოგენულ სიტუაციაში იმ განსხვავებით, რომ სამ სხვადასხვა სიტუაციაში ორი განსხვავებულ ლექტორისაგან მოსალოდნელი ქცევის დახასიათების შემდეგ ცდის პირს ჯერ ვავალბდით ხელმეორედ შეეფასებინა თერთმეტ საფეხურიან სკალაზე 20 პიროვნული თვისება. ცდის პირებმა არ იცოდნენ, რომ ჩვენ მათთვის უნდა დაგვევალებინა გადაწყვეტილების მიღება. მხოლოდ ამის შემდეგ ვავალბდით მას, მიეღო გადაწყვეტილება ანუ აერჩია ერთ-ერთი ლექტორი თავის ლექტორ-გამომცდელად და აღენიშნა, თუ რომელმა თვისებამ განაპირობა მისი არჩევანი. ამ დავალების შესრულების შემდეგ ცდის პირი შედიოდა გამომცდაზე.

ექსპერიმენტის მესამე სერია ჩავატარეთ თსუ სტუდენტებზე პირველი სერიის ანალოგიურად, მაგრამ ნეიტრალურ სიტუაციაში, საზაფხულო პრაქტიკის პერიოდში. სიტუაციის ნეიტრალობას ადასტურებდნენ ცდის პირთა მონაცემები საკუთარი შფოთვის დონის შესახებ. ექსპერიმენტის მეოთხე სერია ტარდებოდა თსუ სტუდენტებზე მეორე სერიის ანალოგიურად, მაგრამ ნეიტრალურ სიტუაციაში, კერძოდ, საზაფხულო პრაქტიკის პერიოდში. სიტუაციის ნეიტრალობა დასტურდებოდა ცდის პირთა მონაცემებით საკუთარი შფოთვის დონის შესახებ.

ექსპერიმენტის მეხუთე და მეექვსე სერიები საკონტროლო ხასიათის იყო. მეხუთე სერიას ჩვენ ვატარებდით წინასაგამოცდო, ანუ სტრესოგენულ სიტუაციაში; ექსპერიმენტის პროცედურა მდგომარეობდა 20 პიროვნული თვისების ორჯერად შეფასებაში გადაწყვეტილების აქტის გარეშე: ჩვენ თსუ სტუდენტებს წინასაგამოცდო, ე. ი. სტრესოგენულ სიტუაციაში ვავალბდით თერთმეტ საფეხურიან სკალაზე შეეფასებინათ 20 პიროვნული თვისება იმის მიხედვით, თუ რამდენად უნდა

ახსიათებდეს იგი ლექტორს-გამომცდელს. 7 – 10 დღის შემდეგ ჩვენ იმავე ცდის პირებს ისევ წინასაგამოცდო, ე. ი. სტრესოგენულ სიტუაციაში კვლავ ვავალდებით გაემეორებინათ იგივე პროცედურა. გარდა ამისა, თითოეულ ცდის პირს ვავალდებით აღენიშნა საკუთარი შფოთვის დონე 6 საფეხურიან სკალაზე. ექსპერიმენტის მეექვსე სერია ჩავატარეთ თსუ სტუდენტებზე მეხუთე სერიის ანალოგიურად, მაგრამ ნეიტრალურ სიტუაციაში, საზაფხულო პრაქტიკის პერიოდში. სიტუაციის ნეიტრალობას ადასტურებდნენ ცდის პირთა მონაცემები საკუთარი შფოთვის დონის შესახებ.

საკონტროლო ექსპერიმენტებში გამორიცხული იყო გადაწყვეტილების მიღება და ორი სხვადასხვა ლექტორის დახასიათება ზემოთ აღწერილ სამ განსხვავებულ სიტუაციაში; ორი სხვადასხვა პიროვნების მოსალოდნელი ქცევის დახასიათება და გადაწყვეტილების მიღება განაპირობებდნენ ცდის პირის მიერ თითოეული მოცემული პიროვნული თვისებისა და მისგან გამომდინარე შედეგების მაქსიმალურ გაცნობიერებას და ასეთი გაცნობიერების საფუძველზე ალტერნატივათა გადაფასების აღმოცენებას. საკონტროლო ექსპერიმენტებში მოცემული პიროვნული თვისებების მიმზიდველობათა შეცვლაზე მოქმედებდა სიტუაცია (მისი სტრესოგენობის მიხედვით). სტრესოგენული სიტუაცია, როგორც ფაქტორი, არ იწვევდა ალტერნატივათა გადაფასების აღმოცენებას.

გარდა ზემოთ აღწერილი შემთხვევისა, ადამიანის ყოველდღიურ საქმიანობაში ხშირად ადგილი აქვს ისეთ საქმიანობას, რომელიც თვითონ არის სტრესის გამომწვევი. ასეთი შემთხვევის მაგალითს წარმოადგენს პიროვნების ინტელექტუალური საქმიანობა, როდესაც პიროვნება ორიენტირებულია მიღწევაზე; ასეთი მოვლენის შესასწავლად ჩავატარეთ ექსპერიმენტის მე-7 სერია, სადაც ვიკვლიეთ სტრესული მდგომარეობის გავლენა ინტელექტუალურ საქმიანობაზე და ფიქსირებულ განწყობაზე, როდესაც ინტელექტუალური საქმიანობა თვითონ წარმოადგენდა სტრესორს; ექსპერიმენტში გამოვიყენეთ: 1. ჰ. აიზენკის ზოგადი ინტელექტის დონის საკვლევი ტესტის ზოგიერთი ამოცანები, დაჯგუფებული სამად და აკინძული ცალ-ცალკე, რომელთაც ჰქონდათ სამი დამოუკიდებელი ტესტის სახე; 2. 30 მმ. და 60 მმ. დიამეტრის მქონე საგანწყობობურთები და 3. წამმზომი. ექსპერიმენტი ტარდებოდა ინდივიდუალურად, ჩვენ ცდის პირებს ვაძლევდით ზოგადი ინტე-

ლექტის საკვლევე 3 ტესტს და შემდეგ ინსტრუქციას: „ჩვენ ვიკვლევთ მოსახლეობის ინტელექტის დონეს. თქვენს წინაშეა ინტელექტის დონის გასაზომი 3 ტესტი, რომლებიც შეადგინა ინგლისელმა მეკვლევარმა. ეს ტესტები სხვადასხვა სირთულისაა. პირველი – ყველაზე მარტივია, მეორე – შედარებით რთული, ხოლო მესამე – ყველაზე რთული. თქვენ გევალებათ, ამოირჩიოთ ერთ-ერთი მათგანი და ამოხსნათ მასში მოცემული ყველა ამოცანა. თითოეული ტესტისთვის განკუთვნილია განსაზღვრული დრო. მე თქვენ არ გეტყვით, თუ რამდენია ეს დრო, მაგრამ თვალს ვადევნებ წამმზომს და გეტყვით, როდესაც გაივლის დროის ნახევარი, როდესაც დარჩება დროის 1/3 და როდესაც დარჩება უკანასკნელი წუთი. თქვენი ინტელექტის დონე განისაზღვრება იმის მიხედვით, თუ რამდენი ამოცანის სწორად გადაწყვეტას შეძლებთ ამ დროში და, აგრეთვე, იმის მიხედვით, თუ რამდენად სწორად ამორჩევთ ტესტს, ე. ი. რამდენად კარგად იცნობთ საკუთარ ინტელექტუალურ შესაძლებლობებს. მაშ, აირჩიეთ!“ როდესაც ცდის პირი ამორჩევდა ტესტს, ტესტში მოცემული ამოცანების გადაწყვეტის დაწყებამდე ჩვენ მას ვავალებდით, აღენიშნა საკუთარი შფოთვის დონე 6 საფეხურიან სკალაზე /0-დან +5-ის ჩათვლით/. ამის შემდეგ იგი იწყებდა ტესტის ამოცანების გადაწყვეტას. ჩვენ ვრთავდით წამმზომს და თითოეულ ცდის პირს ვაძლევდით 15 წუთს, მიუხედავად იმისა, თუ რომელი ტესტი ჰქონდა მას ამორჩეული. ტესტები შედგებოდა მსგავსი შინაარსის /ვერბალური, მათემატიკური და სივრცითი/ ამოცანებისაგან. ტესტები ერთმანეთისაგან განსხვავდებოდა მხოლოდ ამოცანათა რაოდენობით და ჩვენ შედეგების დამუშავებისას ვითვალისწინებდით სწორად გადაწყვეტილ ამოცანათა რაოდენობას, მიუხედავად ცდის პირის მიერ ამორჩეული ტესტის სირთულისა. როდესაც ცდის პირის მიერ ტესტის ამოცანების გადაწყვეტის დაწყებიდან გავიდოდა 7,5 წთ. ჩვენ ვეუბნებოდით ცდის პირს, რომ გავიდა დროის ნახევარი; როდესაც გავიდოდა 10 წთ. ჩვენ მას ვეუბნებოდით, რომ დარჩა დროის 1/3 და როდესაც რჩებოდა უკანასკნელი წუთი, ჩვენ მას ამასაც ვატყობინებდით. 15 წუთის გასვლის შემდეგ ჩვენ ცდის პირს ვაწყვეტინებდით ტესტის ამოცანების გადაწყვეტას მიუხედავად იმისა, თუ რამდენი ამოცანის ამოხსნა მოასწრო მან. ამის შემდეგ ჩვენ კვლავ ვავალებდით ცდის პირს, აღენიშნა საკუთარი შფოთვის დონე ექვს საფეხურიან

სკალაზე. ჩვენ გვანტერესებდა, შეიცვალა მისი შფოთვის დონე თუ არა. როგორც წესი, შფოთვის დონე იზრდებოდა, რის მიზეზადაც თითქმის ყველა ცდის პირმა დაასახელა ექსპერიმენტის პროცედურა, ანუ ინტელექტუალური საქმიანობა, ხოლო ზოგიერთმა ცდის პირმა სინანულიც კი გამოთქვა იმის გამო, რომ აირჩია რთული ტესტი. ამის შემდეგ ჩვენ ცდის პირს ვაძლევდით ფიქსირებული განწყობის ცდების ინსტრუქციას და ვუტარებდით მას ფიქსირებული განწყობის ცდებს მოცულობაზე ჰაპტურ არეში. ასიმეტრიას ვზომავდით ვექსპოზიციით, გადაფასების მხარეს ვაწვდიდით დიდ ბურთს, საფიქსაციო ცდა შედგებოდა 15 ექსპოზიციისაგან. კრიტიკულ ცდას ვატარებდით მანამ, სანამ ცდის პირი მოგვცემდა ხუთ ტოლობას. გამონაკლისს წარმოადგენდნენ სტატიკური განწყობის მქონე ცდის პირები, რომელთაც კრიტიკულ ცდაში ჩავუტარეთ ოცდაათი ექსპოზიცია. მაშასადამე, ფიქსირებულ განწყობაზე სტრესული მდგომარეობის გავლენის საკვლევად ჩვენ ვისარგებლეთ ცდის პირთა ინტელექტუალური საქმიანობის გამო შექმნილი სტრესული მდგომარეობით.

აღტერნატივათა გადაფასებაზე სტრესული მდგომარეობის გავლენის საკვლევად ჩატარებულ ექსპერიმენტთა 6 სერიის შედეგები დავამუშავეთ სტიუდენტის კრიტერიუმებით. დამუშავების შედეგად გამოვლინდა შემდეგი: ორივე შემთხვევაში აღტერნატივათა საერთო გადაფასება აღმოცენდებოდა ძირითადად ამორჩეული აღტერნატივის მიმზიდველობის გაზრდის გზით და არა უკუგდებულ აღტერნატივის მიმზიდველობის შემცირების გზით. ეს ფაქტი იმაზე მიუთითებს, რომ ექსპერიმენტში გადაწყვეტილების მიღება ხდებოდა ამორჩეული აღტერნატივის მიმზიდველობის გაზრდის შედეგად და არა უკუგდებულ აღტერნატივის მიმზიდველობის შემცირების შედეგად.

იმ 12 პიროვნული თვისების გადაფასება, რომლებიც არ მონაწილეობენ გადაწყვეტილების აქტში - მცირე იყო როგორც გადაწყვეტილების მოსამზადებელი პერიოდში, ისე გადაწყვეტილების შემდეგაც, როგორც სტრესულ, ისე ნეიტრალურ მდგომარეობაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ანდრეევა ... 1978: Андреева Г. М., Богомолова Н. Н., Петровская Л. А., Современная социальная психология на западе. М., 1978.
- არონსონ, 1984: Аронсон Э., Теория диссонанса: прогресс и проблемы. В сб.: Современная зарубежная социальная психология. Тексты, М., 1984.
- ბაღიაშვილი, 1975: ბაღიაშვილი მ., სოციალური განწყობის ჩამოყალიბება და პიროვნების აქტივობა, თბ., 1975.
- თაგაური, 1985: თაგაური ბ., არჩევანი და ალტერნატივითა გადაფასება, მაცნე, ფილოსოფიის და ფსიქოლოგიის სერია, 1985, 4.
- კიტაევ-სმიკ, 1981: Китаев-Смык Л. А., Психология стресса., М., 1981.
- მანი... 1969: Mann L., Taylor V. – “The effects of commitment and choice difficulty on pre-decisional process“. In Journ. of soc. Psychol. 1970., 82.
- მანი... 1970: Mann L., Janis I.L., Chaplin R. - `Effect of anticipation of forth-coming information on pre-decisional process“. In Journ. Of pers. And soc. Psych., 1969., 11.
- ნადირაშვილი, 1975: ნადირაშვილი შ., პიროვნების სოციალური ფსიქოლოგია, თბ., 1975.
- ნადირაშვილი, 1983: ნადირაშვილი შ., განწყობის ფსიქოლოგია, ტ.1, თბ., 1983.
- სელიე, 1982: Селье Г. Стресс без дистресса. М., 1982.
- უზნაძე, 1964: უზნაძე დ., ზოგადი ფსიქოლოგია, შრომები, ტ. 3-4, თბ., 1964.
- ფრესი, 1975: Фресс П., Эмоции., Вкн.: Экспериментальная психология. Подред.: Фресса П., Пиаже Ж., т.5., М., 1975.
- ყვავილაშვილი, 1974: ყვავილაშვილი ჯ., სტატისტიკური მეთოდების გამოყენება ფსიქოლოგიაში, თბ., 1974.
- ჰეკჰაუზენი, 1986: Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность, т. 1. М., 1986.
- ჰეკჰაუზენი, 1986: Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность, т. 2. М., 1986.

**ATTRACTIVENESS CHANGE IN A DECISIONAL
PROCESS UNDER A SOCIAL STRESS SITUATION
FIX ATTITUDE CHANGE UNDER SOCIAL STRESS SITUATION**

Summary

The term “stress” in the science is introduced by the Canadian scientist H. Selje, in 1936. After this scientist, many contemporary psychologists are interested in study stress phenomena and an influence of stress situation on a various human`s activity. In the special literature about human`s stress condition, except the term “stress”, are used such terms, which are: “extreme”, “critical”, “particularity”, “especially”, “difficulty”, “emotional”, “unusually”, “strained”, “tense”.

We researched change of attractiveness in decisional process under stress situation and we also researched a change of fix attitude under stress situation. The students of Georgian State University of Tbilisi participated in our experiment; we made experiments in stress situations before students exams and also made experiment in neutral situations – in the period of students summer practice.

Our experiment showed, that the attractiveness of the choice alternative increased, but the attractiveness of the thrown of alternatives reduced. We used distinguish features of humans, such as: “kind”, “optimistic”, “fascinating”, “complaining”; and “attentive”, “principal”, “calming”, “severe” and other features the whole of 20.

We also researched a fix attitude change under stress situation. We used D. Uznadze`s phenomena and his theory of human`s attitude. We made our experiment in situation, when human was in a hurry, because human was solving intellectual tests and human had high level of achievement. We made fix attitude experiment with D. Uznadze`s balls of 30mm. and 60 mm. diameter. Experiment of fix attitude showed, that under stress situation human`s disturbance gave rise to increase number of contrasting illusion. We think this issue is very important for stress psychology.